

УДК 347.78

Чепеленко А.М., к.е.н., доцент
Українська інженерно – педагогічна
академія м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Чепеленко А.М. Особливості захисту інтелектуальної власності у країнах Європи. Зроблено аналіз існуючої системи офіційних і неофіційних методів захисту інтелектуальної власності у країнах Європи (Фінляндія і Великобританія).

Чепеленко А.М. Особенности защиты интеллектуальной собственности в странах Европы. Сделан анализ существующей системы официальных и неофициальных методов защиты интеллектуальной собственности в странах Европы (Финляндия и Великобритания).

Chepelenko A.M. Features of intellectual property protection in European countries. The analysis of the existing system of official and unofficial methods of intellectual property protection in European countries is made (Finland and Great Britain).

Постановка проблеми. Захист прав інтелектуальної власності є ключовим питанням в інноваційній системі і економічному розвитку. Сьогодні нововведення, не дивлячись на їх важливе економічне значення, не мають ефективного захисту прав інтелектуальної власності, тому актуальними є питання розробки нових підходів і нового мислення в області охорони інтелектуальної власності і управління нею в контексті інноваційної діяльності.

Дослідження по використанню методів захисту інтелектуального капіталу в основному фокусуються на юридичних процедурах, таких, як патенти, торгівельні марки і авторські права. Проте, формальна система захисту інтелектуальної власності, головним чином, була розроблена для задоволення потреб промислового виробництва матеріальних товарів.

Існують значні відмінності між традиційними технологічними інноваціями і інноваційними послугами. Технологічні інновації, як правило, засновані на реальних продуктах і процесах які використовують складні технології, багато нововведень включають нематеріальні елементи, взаємодію і поступове вдосконалення існуючих процесів. Таким чином, охорона інтелектуальної власності є вельми актуальним питанням, оскільки наслідування і копіювання товарів і послуг може статися практично відразу після того, як новий продукт запущено на ринок. Офіційні права інтелектуальної власності охоплюють лише окремі елементи відповідних багатовимірних інноваційних послуг, внаслідок чого, інноваційні підприємства сфери обслуговування прагнуть застосовувати різні варіанти управління і захисту інтелектуальної власності.

Метою написання статті є дослідження існуючих способів захисту інтелектуальної власності у сфері інноваційних послуг підприємств, які прагнуть застосувати різні варіанти управління і захисту інтелектуальної власності.

Викладення основного матеріалу. Потенціал захисту інтелектуальної власності формальними методами і контрактами в значній мірі залежить від наявності ресурсів і наявних знань. Основним завданням публікації є дослідження неформальних методів захисту. Методи і моделі описані в роботі можуть використовуватися для підтримки формальних методів захисту або замість них. Особливо важливі ці методи для сфери послуг.

Аналіз неформальних методів захисту інтелектуальної власності ґрунтується на результатах досліджень, які були проведені у Фінляндії і Великобританії (Великобританія є одним з піонерів в області захисту інтелектуальної власності), які компанії використовують на практиці (наукоємний бізнес (KIBS), управлінський консалтинг і реклама).

У багатьох країнах бізнес направляє чималі кошти для систематичного захисту інтелектуальної власності. У зв'язку з цим створюється враження, що охорона інтелектуальної власності набуває все більшого значення для компаній, їх конкурентних переваг і її роль, ймовірно, зростатиме в майбутньому. У деяких країнах захист в основному заснований на припущенні, що ефективне поширення інформації і знань є успішним способом захисту інтелектуальної власності [1].

Основний актив аналізованих підприємств KIBS в основному знання і людський капітал, але в деяких випадках інтелектуальна власність приймає також фізичні форми. Проте, послуги фірм і виробничі процеси часто повністю залежать від співробітників, знань і навичок, які є досить істотними (таблиця 1).

У Фінляндії стратегії захисту, в основному базуються на припущенні, що ефективний розподіл інформації і знань в бізнесі є успішним способом захисту інтелектуальної власності. Зазвичай, фінські підприємства не обмежують доступ своїх співробітників до інформації. Це сприяє ефективній циркуляції інформації, яка зменшує залежність від співробітників і дозволяє уникнути втрати цінних знань у випадку, якщо ключовий співробітник покидає фірму. Крім того, для захисту, фінські компанії часто вимагають від своїх співробітників, підписання угоди про нерозголошення інформації, неконкуренцію або мораторій на набір персоналу. Ці положення передбачають обмеження співробітників від участі в будь-яких конкурентних видах діяльності, яка, дійсно, може стати однією з найсерйозніших погроз для фінських підприємств.

Таблиця 1

Основні показники діяльності інноваційних підприємств Фінляндії і Великобританії (2008 рік)[7]

Показник	Фінляндія (N=150)	Великобританія (N=150)
Кількість робітників*	17	19
Вік фірми, роки*	13	14
Обсяг реалізації за рік, М€*	2,2	9,5
Частка експорту інноваційної продукції, %*	48	49
Частка інноваційної продукції, зробленої на замовлення, %*	76	76
Ключові робітники*	36	58

* середнє значення

Проте, оскільки мобільність кваліфікованих співробітників, як правило, досить висока, необхідно і поважно зберегти і захистити втілення інтелектуальної власності.

Таким чином, неявні знання, пов'язані з працівниками, часто передаються в явнішому вигляді вичерпною документацією [4].

Бізнес Великобританії характеризується нижчим рівнем довіри між компанією і персоналом. Ключові знання захищені у Великобританії, що запобігає і обмежує доступ своїх співробітників до чутливої інформації. Роботи розподіляються між співробітниками так, щоб кожен співробітник контролював лише свою ділянку. Такий розподіл створює ситуацію, коли жоден співробітник не має загального уявлення про нові продукти і послуги. Завдяки цьому зберігається тенденція збереження основних знань в межах досяжності. Більш того, керівники компаній Великобританії використовують для захисту від зовнішніх загроз (зокрема, конкурентів) формальні методи захисту інтелектуальної власності – патенти. Особливою популярністю також користуються авторські права [5].

Важливість формальної практики захисту інтелектуальної власності у Великобританії змінюється відносно галузей і швидкості розвитку. Підприємства, що розвиваються інтенсивно віддають перевагу неформальним методам, які значно зменшують ризик.

Ефективні внутрішні комунікації, здатність швидко реагувати на вимоги ринку і організаційна гнучкість може прискорити процес комерціалізації циклу до такої міри, що він створює ефективний бар'єр для шкідливих наслідків. Топ - менеджери в таких ситуаціях скептично відносяться до вартості офіційного захисту інтелектуальної власності, яка може бути навіть шкідливою для високошвидкісного розвитку інноваційного процесу. Таким чином, такого роду підприємства не готові до інтеграції офіційного захисту інтелектуальної власності в звичайних умовах.

Структура секторів KIBS відносно розміру і кількості працюючих представлена на рисунку 1.

Надзвичайно інноваційна група охопила найбільшу частину бізнес-структур, які у досліджуваних країнах практично схожі (близько 57 % це фінських бізнес-структур і 63 % Британські). Були цілком не інноваційними 2 % фінських бізнес-структури і 5 % бізнес-структур Великобританії. Крім того, промисловість містить широкую різноманітність типів новатора.

Мікро компанії (менш ніж 10 працівників), були більш інноваційними, ніж компанії, що мають більший штат.

Малі компанії (категорії розміру від 10 до 50 працівників) згруповані в відносно не інноваційних бізнес-структурах.

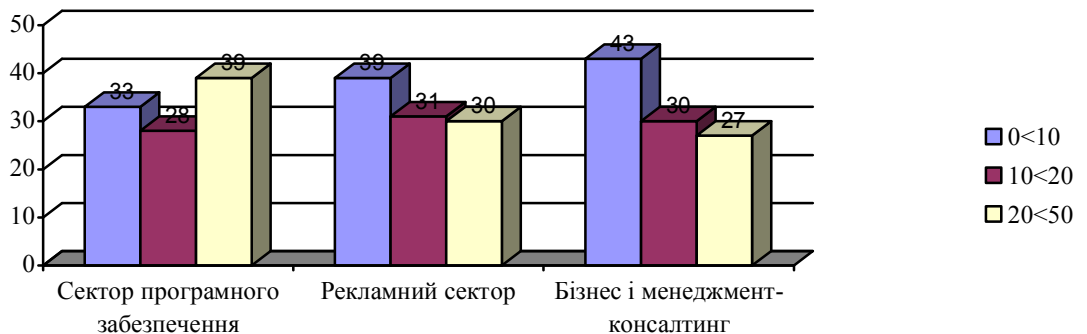


Рисунок 1 - Структура секторів KIBS відносно розміру і кількості працюючих [7]

Підприємства, що мають менш динамічні цикли інновацій, все більш вимагають ефективного офіційного захисту інтелектуальної власності.

У таблиці 2 приводиться порівняння і особливості основних способів захисту інтелектуальної власності.

Таблиця 2

Основні характеристики способів захисту інтелектуальної власності

Способи захисту	Методи формального захисту	Контракти	Методи неформального Захисту
Законність	X	x	(x)
Надійність		x	x
Простота оформлення		x	x
Витрати	X		
Реєстрація	X		
Велика кількість необхідних ресурсів	X		

Потреба в допомозі експертів	X	(x)	
------------------------------	---	-----	--

Формальні практики захисту прав інтелектуальної власності передбачають юридичні права. Ці права можуть бути придбані через реєстрацію (патенти, свідоцтва), або за допомогою контрактів. В деяких випадках вони можуть виникнути автоматично із створенням оригінальних робіт (наприклад, авторські права).

Контракти (угода про нерозголошення інформації і позаконкурсні положення), також засновані на законі, але вони не вимагають якої-небудь офіційної реєстрації.

Контракти і неформальні методи захисту набагато простіше і швидше упроваджувати, чим формальні. Вони також можуть бути збережені з використанням обмеженої кількості ресурсів.

Формальні методи захисту прав інтелектуальної власності вимагають великих фінансових і людських ресурсів, якщо передбачається їх використання в бізнесі.

Сильні і слабкі сторони різних методів захисту інтелектуальної власності наведені в таблиці 3.

Окрім надання захисту інтелектуальній власності, формальні методи захисту є корисними для ділових цілей. Право інтелектуальної власності може генерувати доходи за рахунок ліцензування і розглядатися як окремі активи компанії, оскільки вони сприяють зміцненню статусу компанії як інноваційного бізнесу. Право інтелектуальної власності є корисним надбанням бізнесу при здобутті фінансування ззовні. В деяких випадках воно також може бути використане як застава.

Таблиця 3

Сильні і слабкі сторони методів захисту інтелектуальної власності

Сторони методів захисту	Методи формального захисту	Контракти	Методи неформального захисту
Сильні сторони	<ul style="list-style-type: none"> - правовий захист; - ліцензування; - може розглядатися як активи; - переговорний інструмент, - - може отримати фінансування; - статус фактор 	<ul style="list-style-type: none"> - правовий захист; - іноді може розглядатися як активи; - простий і не потребує значних витрат; - може бути модифікований для кожної конкретної ситуації 	<ul style="list-style-type: none"> - відносно простий і не потребує значних витрат, - може бути модифікований для кожної конкретної ситуації; - посилення ефективності бізнесу
Слабкі сторони	<ul style="list-style-type: none"> - захист лише властивостей продукту, що відповідають певним критеріям; - дорогий в здобутті підтримці і захисті; - не захистить, якщо компанія не може захищати свої права 	<ul style="list-style-type: none"> - може негативно впливати на інновації 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність правового захисту; - деякі з них вимагають постійного оновлення і активного обслуговування

Слабкі сторони включають той факт, що вони захищають лише певні властивості продукту, що відповідає певним критеріям, процеси компанії. Крім того, права інтелектуальної власності є коштовними і складними методами.

Контракти не вимагають якої-небудь офіційної реєстрації, і вони можуть бути використані для захисту різних напрямів діяльності. Деякі з договорів, в основному

контракти на право власності і право користування, можуть розглядатися як активи компанії, підвищуючи тим самим її статус. Проте, деякі пункти контрактів такі, як конфіденційність і передача прав угоди можуть мати негативний вплив на продуктивність партнерських стосунків і нововведень співробітників, а також знизити привабливість компанії як працедавця.

Як і контракти, неформальні методи захисту можуть бути адаптовані до різних ситуацій. Це очевидна перевага, з урахуванням різних форм інтелектуальної власності. Багато неофіційних методів захисту можуть сприяти підвищенню ефективності бізнесу і його інтеграції. Проте, вони не мають жодної правової основи.

Неофіційні методи захисту не статичні, у багатьох випадках вони вимагають постійного оновлення і активного технічного обслуговування.

Проте, нові знання по неофіційному захисту, допомагають компаніям зберегти свій інтелектуальний капітал.

Більшість формальних і неформальних методів захисту інтелектуальної власності призначені для усунення різних внутрішніх і зовнішніх загроз:

1) методи, направлені на захист бізнесу від внутрішніх ризиків, які є наслідком звільнення ключових співробітників (методи лояльності структури, документації, калькуляції витрат);

2) методи, які дозволяють захистити компанію від зовнішніх ризиків, які є наслідком використання нових ідей конкурентів (технічні засоби захисту, прискорений цикл інновацій, комерційна таємниця, права інтелектуальної власності);

3) методи, призначені для регулювання кооперативних і загальних стосунків між співробітниками або зовнішніми партнерами (методи управління відносин з клієнтами, лояльність структури і з'ясування контрактів).

Деякі методи захисту багатовимірної функції і мотиви, що використовуються в практичній діяльності, дивно міняються між діловими колами і навіть між підприємствами галузі.

Найбільш важливі галузеві відмінності захисту інтелектуальної власності показані на рисунку

2.

Формальний захист

Неформальний захист



Рисунок 2 - Відмінності захисту інтелектуальної власності в трьох секторах KIBS [7]

Найбільш високий рівень формального захисту спостерігається в секторі програмного забезпечення, який характеризується технічним характером бізнесу, стратегії якого ґрунтуються на конфіденційності.

Сектор реклами віддає перевагу охороні інтелектуальної власності в діапазоні лояльності. Стратегії, направлені на співробітників, дозволяють запобігти раптовій втраті основних знань шляхом звільнення ключових співробітників. У цьому секторі не вважають за необхідне запобігання або обмеження доступу своїх співробітників до конфіденційної інформації. Досить слабка система технічного захисту інтелектуальної власності вимагає багато уваги до цієї галузі.

Бізнес і менеджмент-консалтинг практично не звертає уваги на офіційний захист. Крім того, технічний захист є неістотним інструментом захисту.

Обмін інформацією в даному секторі не дуже вигідний. Це може свідчити про різні проблеми, пов'язані з неефективним поширенням інформації всередині компанії.

Висновки. Слід зазначити, що різні методи захисту інтелектуальної власності не є взаємовиключними і не конкурують між собою. В більшості випадків неформальні і формальні методи захисту підтримують і доповнюють один одного, що дозволяє забезпечити ефективні засоби захисту і управління інтелектуальною власністю.

Необхідно також відзначити, що не існує оптимального поєднання методів захисту інтелектуальної власності, а використання способів захисту залежить від ситуації в компанії на даний момент (необхідність і використання методів захисту може мінятися відповідно до змін в операційній діяльності компанії, довкілля, ділової активності, форм і процесів).

Список використаних джерел:

1. Aslesen H., Isaksen A. Knowledge intensive business services and urban industrial development. Do KIBS cause increased geographic concentration of industries? Artikkelit esitetty kokouksessa: XIV Conference RESER, Castres, France. - 2004
2. http://www.reser.net/download/23_S2_AS.PDF (September, 2009).
3. Blind K., Thumm N. Interrelation between patenting and standardisation strategies: empirical evidence and policy implications. Research Policy 33(10). – 2004 – P.1583-1598.
4. Miles I. Knowledge Intensive Services' – Suppliers and Clients, Ministry of Trade and Industry Finland, Studies and Reports 15/2003, Helsinki, Finland. - 2003
5. OECD (2006) Innovation and Knowledge Intensive Service Activities, Paris, France.
6. <http://www.wipo.int/about-ip/en/iprm/index.htm> (August, 2009).
7. <http://www.cbr.cam.ac.uk/pdf/wp072.pdf> (September, 2009).

Ключові слова: інтелектуальна власність, інновації, інноваційний процес, офіційні методи захисту, неофіційні методи захисту, контракти, конфіденційність, лояльність, технічні засоби, комерційна таємниця, внутрішні та зовнішні загрози, ризики.